

krunoslav rac zemlja vuka i vjetra

Impresum

IZDAVAČ Lupus

ZA IZDAVAČA Krunoslav Rac

UREDNIK Krunoslav Rac

LEKTURA Ana Škrsgatić Bajrović

DIZAJN Stjepan Drmić

GRAFIČKA PRIPREMA Mirjana Mandić, Verzije

TISAK AKD, Agencija za komercijalnu djelatnost Zagreb, studeni 2013.

ISBN XXX-XXX-XXXXXX-X

KRUNOSLAV RAC

Zemlja vuka i vjetra

Sadržaj

18 Uvod

22 Krbava

76 Gacka

130 Lika

184 Velebitski kanal

250 Velebit

Knjigu posvećujem svojim sinovima

Ivanu i Tomislavu

vøda

Yonjek

Zenja

vjetar

priroda

UVOD

Ova knjiga moj je skromni pokušaj istraživanja i bilježenja fotoaparatom i perom prirode i čovjeka koji s njom još uvijek živi u relativno uskoj povezanosti. O prirodi smo oduvijek bili ovisni. Ona nam daje hranu, vodu, zrak i na kraju krajeva – život. Ona nas stavlja i na kušnju stvarajući uvjete koji ponekad nisu po našoj volji. No, nedaće koje nam priređuje Priroda ništa su u usporedbi s onim što mi priređujemo njoj i u konačnici sami sebi. Mi ljudi jedina smo vrsta na planetu Zemlji koja nije svakodnevno posvećena isključivo preživljavanju i razmnožavanju. Mi imamo puno više vremena koje koristimo za zabavu. A zabava ima svoju cijenu. Svijet u kojem danas živimo otisao je u daleku krajnost. Konzumerizam je uzeo toliko maha da više nismo niti svjesni koliko skromnije možemo živjeti. Tu mislim na tzv. zapadni svijet kojemu pripadamo i mi Hrvati. Trošenje novca na nevažne stvari postao nam je stil življenja kojega potiču raznorazne komercijalne televizijske kuće i žuti tisak koji preplavljuje kioske. Mi kupujemo skupe automobile i jahte, odlazimo navečer u diskoteke i pokušavamo izgledati poput lica koja nas nasmiješena gledaju s naslovnica raznih tiskovina, a koja uopće ne pozajemo. Čiste i esencijalne stvari običnog preživljavanja poput hrane i vode postale su toliko dostupne da o njima niti ne razmišljamo kao o blagodati. A kad imamo osigurano preživljavanje, tražimo više od toga. I što više imamo, više želimo. Na koncu, gdje nas vodi taj konzumerizam? Potrošnjom trošimo resurse. Iskorištavamo prirodu sve više kako bismo što više imali. Pregrađujemo i trajno uništavamo rijeke za još malo električne energije koje nam ustvari ne treba toliko. Zagrijavamo planet ispuštanjem prevelikih emisija stakleničkih plinova u atmosferu. Time mijenjamo klimu o kojoj smo previše ovisni. Nismo niti svjesni koliko. Što je konzumerizam na višem stupnju »razvoja«, to više hrane trebamo. I više je na kraju bacamo, jer ju ne cijenimo. Masovna potrošnja i masovna proizvodnja hrane kao posljedicu imaju neprirodne proizvode. Oni, uz jurnjavu za materijalnim koja kod nas izaziva stres, kod ljudi izazivaju sve više

bolesti. A bolest je nesreća. I što će nam sve te materijalne stvari za kojima cijeli život jurimo kada se na kraju zbog njih sve više razbolijevamo?

Sve više ljudi zarobljeno je u betonskim okovima velikih gradova. Oni nas vode u jednoličnost. Jednoličnost u smislu da su ljudi praktično jedina živa bića koje primjećuju. Ne primjećuju čak niti pjev ptica u gradskim parkovima dok zaokupljeni »brigama« modernog doba prolaze kroz njih. Odlazak u prirodu sve je rjedi. Nažalost, i njihova djeca nastavljaju stopama svojih roditelja i prirodu sve manje poznaju, a time ju i sve manje cijene. Ne pada nam na um da smo mi u suštini prirodna bića i da još uvijek u sebi imamo prirodu. Djeca su pravi dokaz toga. U svojoj najmlađoj dobi pokazuju da priroda nije nestala iz nas. Obožavaju i nju i životinje koje u njoj žive, a takva su dok ne upadnu u sustav koji ih pomalo odvlači u svijet koji još uvijek nije zapisan u njihovoj genskoj karti. I baš iz svih tih razloga htio bih ovom knjigom pokazati koliko je priroda veličanstvena. Upravo njena raznolikost njena je najveća vrijednost. I vuk koji se skriva u šumi, i zmija na kamenu, i dupin u moru stvorenja su bez kojih ne mogu zamisliti život na ovom planetu. Čovjek je našao svoje mjesto uz njih.

Knjiga obuhvaća područje Ličko-senjske županije, a podijeljena je u pet geografskih i povijesnih cjelina. Prvi dio govori o području Krbave gdje se nalazi jedno od svjetskih prirodnih čuda - Plitvička jezera. Ovaj nacionalni park svojom vizualnom ljepotom nadmašuje sam sebe jer je gotovo nevjerojatno da na tako malom prostoru može postojati tolika ljepota. No, nisu Plitvička jezera samo ljepota. Ona su puno više od toga. Fascinantna je priča o njihovom nastanku i neprestanim promjenama. Voda je element koji je zaslužan za nastanak ovog prirodnog fenomena. Od kalcijevog karbonata koji je u njoj otopljen izgrađuje se sedra. Ona pak stvara barijere preko kojih se ta ista voda prelijeva stvarajući slapove i jezera. Voda se nalazi i u krškom podzemlju nakupljena u ogromnim rezervoarima pitke vode najbolje kvalitete. Sve su to razlozi što je priča o Krbavi ujedno i priča o vodi, tekućini bez koje je život na planetu Zemlji nemoguć. U ovom kutku županije ona je i proširila svoje djelovanje i stvorila jedan biser prirode kakvog nema nigdje na svijetu.

S Krbave put nas vodi u Gacku, jednu od najstarijih hrvatskih pokrajina. Ime je dobila po jednoj izuzetnoj rijeci koja je život ovdašnjim ljudima kroz dugu povijest učinila lakšim. Priča o Gacki svjedočanstvo je o održivom suživotu čovjeka s prirodom, kako kroz povijest, tako i danas kada su ovakve stvari rijetke u modernom svijetu u kojemu živimo. Čovjek je ostvario skladan suživot s rijekom i prema njoj se odnosio s poštovanjem svjestan koliko mu ona znači. Drugi su je pokušali promijeniti, ali ona je još uvijek zadržala sjaj i ljepotu te čovjeku čini život ugodnijim.

I Lika s velikim Ličkim poljem čovjeku je dala pristojne uvjete za život. S Velebitom u zaleđu, život je u ovim krajevima ponekad težak. Pogotovo zimi kada hladnoća i snjegovi kao da zaustave život. No, on se iznova rađa kad okovi zime popuste. Iz plodne ličke zemlje počinje nicati novi život. Čovjek to obilato koristi za proizvodnju hrane. Nekad je i puno više, no danas je sve manje ljudi u ruralnom području. Ipak, ovdje još uvijek tradicionalna proizvodnja hrane i korištenje prirodnih resursa nisu pali u zaborav. Okolna brda i planine oduvijek su dom vuka i medvjeda koji s čovjekom i danas žive u međusobnoj toleranciji, a demografski pad stanovništva stvara im sve veće stanište.

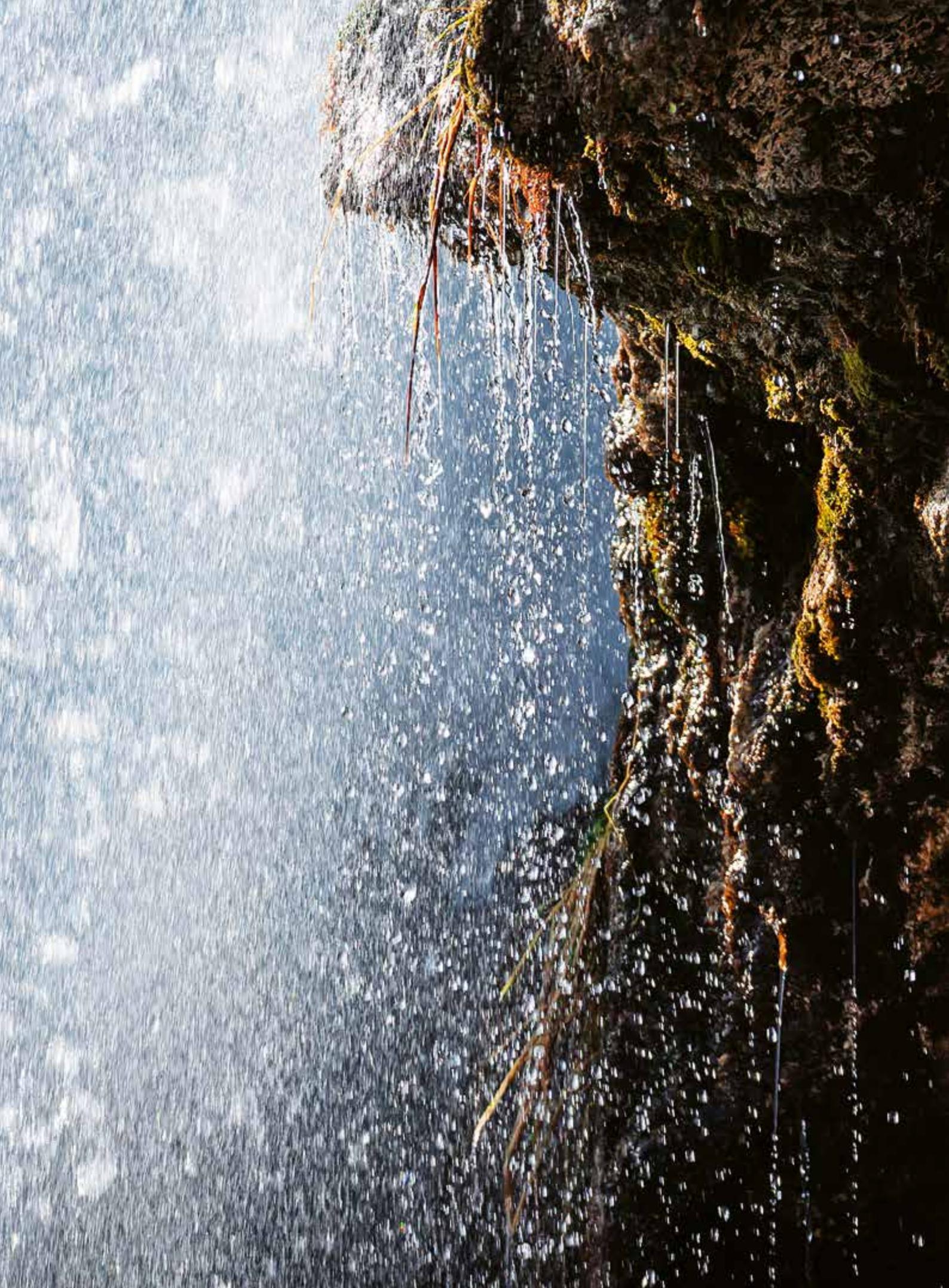
Vjetar je obilježio jedan potpuno drugačiji kraj od kontinentalnog dijela Ličko-senjske županije. Strašne bure što se obrušavaju niz padine Velebita oblikovale su i krajolik i ljude u Velebitskom kanalu. Kamene pustinje nastale djelovanjem soli koju bura raspršuje po otocima koji sa zapada omeđuju kanal odišu surovom ljepotom. Za čovjeka na ovim mjestima nema života. S druge strane kanala, na mjestima gdje Velebit uranja u more, čovjek je ipak našao svoj dom. Zbog bure mu nikad nije bilo lako, a nije niti danas. Nekad je čovjek ponajviše živio od planine. Taj oblik života nestao je, a zamjenili su ga ribarstvo i turizam. Broj ovdašnjeg stanovništva s vremenom se smanjio, a to ide u korist prirode.

S njom knjiga i završava. Mitska planina Velebit katedrala je hrvatske prirode. Površina zaštićene prirode na Velebitu veća je nego sva ostala zaštićena područja u Hrvatskoj zajedno. Na mnogim mjestima naše najveće i najljepše planine priroda još uvijek vodi glavnu riječ. Bogatstvo biljnog i životinjskog svijeta upravo je fascinantno. Prekrasni

krajolici i izuzetno bogato podzemlje još su neki od aduta zbog kojih Velebit moramo sačuvati za sljedeće generacije. Generacije koje će dolaziti u prirodu. One će moći doživjeti svaku travku ili kamen i znati cijeniti to što su njihovi preci sačuvali. O njima će ovisiti u kom će pravcu otići čovjek. Hoće li se zatvoriti u sporu tehnološkog napretka, otuđenja od prirode i samih sebe, ili će se prepustiti Majci Prirodi? Siguran sam da će u ovom drugom slučaju ljudi biti bolja bića i lakše se uklopiti u svijet kojem pripadaju.

Koava

»Na ovom svijetu nema ničeg blažeg ni istančanijeg od vode.

Ali ona pobjeđuje nepopustljivu tvrdoću i u tome joj ništa nije
ravno. Slabo nadvladava snažno, tvrdoća popušta pred nježnime
- to svako zna, pa ipak, nitko ne djeluje u skladu s tim.«

Lao Tse

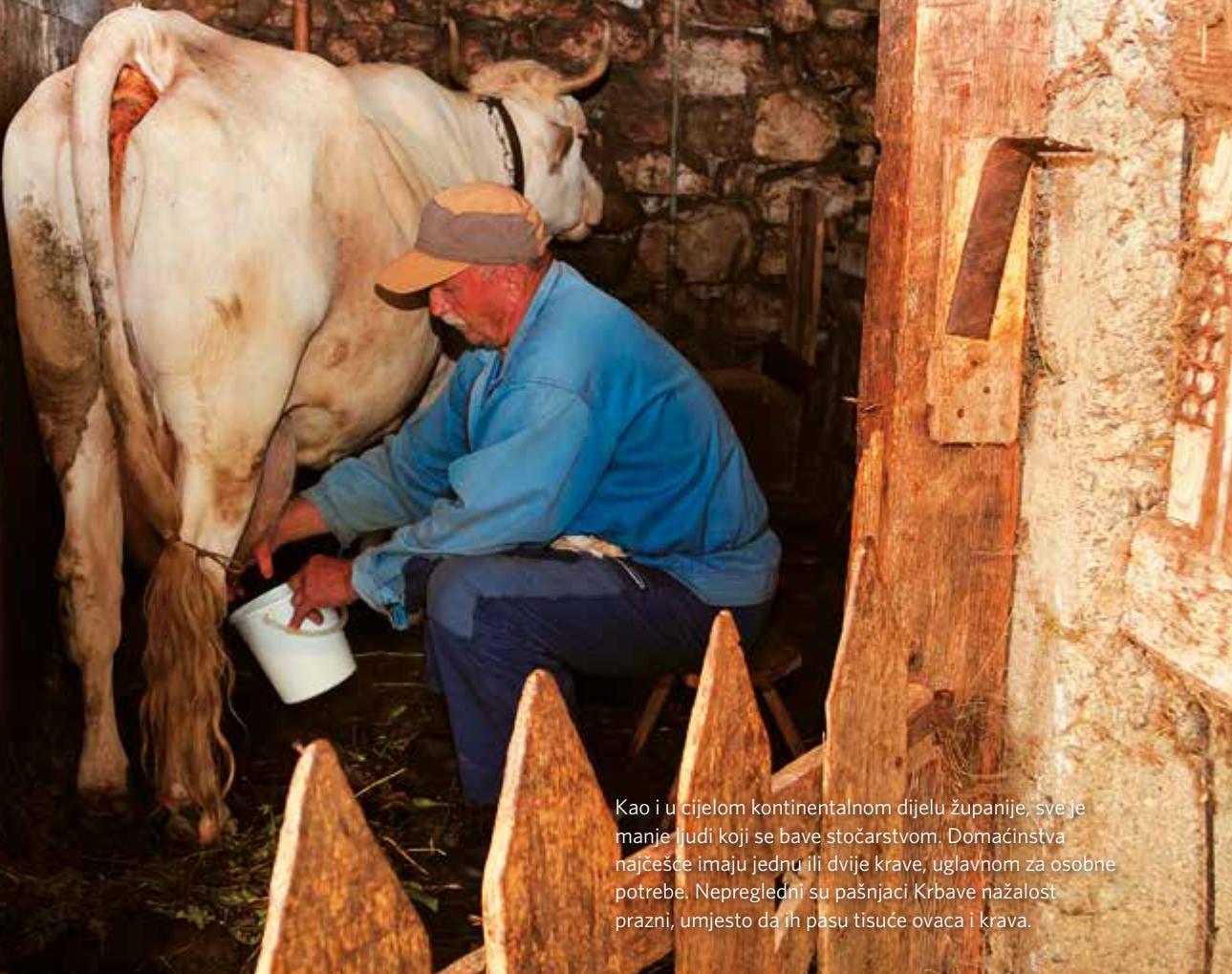
Buditi se i lijegati uz konstantan žubor vode privilegija je rijetkih ljudi. Ta divna buka koju stvara tekućina bez koje života ne bi bilo čista je rapsodija. Kristalno jasna i apsolutno prirodna. Jedan čovjek u jednom posebnom dijelu Hrvatske s tom melodijom živi velik dio svog života. S vodom je usko povezan i o njoj ovisi više od čiste potrebe da ugasi žeđ, skuha ručak ili si ujutro umije lice. Dušan Končar jedan je od posljednjih živućih mlinara staroga kova u ovim krajevima. U Plitvičkom Ljeskovcu još uvijek koristi blagodati koje mu nudi ovaj, vodom bogat, kraj. Stipanov mlin posljednji je od nekada 24 mlina na Bijeloj i Crnoj rijeci koje zajedno vodom napajaju prirodni fenomen Plitvička jezera. Godine 2005. boravio sam kod Dušana nekoliko dana kojih će se uvijek rado sjećati. On živi u trošnoj drvenoj kući na osami uz čiji vanjski zid prolazi Bijela rijeka. Dvadesetak metara prije kuće rijeka se izgrađenim kanalićem usmjerava prema njoj te se pokraj Dušanove kuhinje obrušava na niži nivo. Tu se skuplja u omanji bazenčić koji, kada se voda iz njega pusti, pokreće lopatice mлина koje pak okreću mlinске kamene. Kad sam prvu večer legao na spavanje, tišinu noćne tmine razbijao je konstantan žubor vode koja se ruši prema mlinu. Taj zvuk toliko je divan i opuštajući da čovjeka vrlo brzo uspava. Sav pod dojmom zvučne kulise u kojoj sam zaspao sam se i probudio. Još snen, izašao sam iz kuće i umio se u Bijeloj rijeci. Dok se hladna voda slijevala niz moje lice, osvrnuo sam se oko sebe i uživao u fantastičnoj prirodi koja me okružuje. Svim svojim osjetilima upijao sam ovaj trenutak. I osvježavajuću hladnoću kristalno bistre vode, i njen žubor, i jutarnji pjev ptica iz šume. Iznad mene pomalo piskutavim tonom klikće škanjac dok, kružeći nad livadama, traži prvi današnji obrok. Cijeli okoliš koji me okružuje dodatno pojačava moje osjećaje. Ne previše široka dolina okružena brdima koja su pokrivena gustom mješovitom šumom crnogorice i bukve. Kroz njezino dno teče Bijela rijeka okružena livadama. Neke su zamočvarene te su zarasle u gusto vodeno bilje s ogromnim listovima. Druge su pak travnate i nude uvijek svježu travu za pokoju srnu ili jelena koji se odvaže izaći na otvoreno. Prvi put kad sam došao u Plitvički Ljeskovac impresionirao me upravo ovaj krajolik koji me neodoljivo podsjeća na prizore najljepšeg američkog nacionalnog parka Yellowstonea. No, pravi

Paljenje osušene trave u proljeće tradicionalan je posao koji svake godine označava početak poljoprivredne sezone. No, polja se pale i početkom jeseni nakon žetve. Vatra je nepredvidiva i može izmaći kontroli te zahtijeva neprestanu pažnju.

dojam stekao sam tek sada kada sam ovdje boravio. Sada shvaćam Dušana koji, usprkos svojim godinama, a njih je 85, i izoliranosti kraja u čijoj blizini godišnje prodefilira više od milijun turista, ne želi otici nikamo. »Jel vidiš ti, Kruno moj, u kojoj ljepoti ja živim?«, više puta mi je to ponovio i nastavio, »Kuća mi je u lošem stanju, star sam i daleko od prve trgovine, ali ja se za ovo ne bih mijenjao.« Ne bih ni ja. Usprkos činjenici da živi skromno, Dušan je sretan čovjek koji je itekako svjestan vrijednosti života u ovakvom prirodnom okruženju. Prilagodljiv i komunikativan, nađe se on i u Otočcu i Korenici i u Rakovici, centrima koja su u relativnoj blizini njegovog doma. I uvijek se vrati kako bi zaspao uz žubor svoje Bijele rijeke.

Sedam godina kasnije vratio sam se k Dušanu. Posao i život vezali su me uz Velebit pa na Plitvice nisam niti išao. I tek kada sam nakon toliko vremena došao u Končarev kraj, kako se naziva dio gdje se iz Babinog Potoka skreće prema Dušanu, te Plitvički

Kao i u cijelom kontinentalnom dijelu županije, sve je manje ljudi koji se bave stočarstvom. Domaćinstva najčešće imaju jednu ili dvije krave, uglavnom za osobne potrebe. Nepregledni su pašnjaci Krbave nažalost prazni, umjesto da ih pasu tisuće ovaca i krava.

Ljeskovac, shvatih što sam si na neki način godinama uskraćivao. Uvijek ugodan i zanimljiv, razgovor sa starim mlinarom i čaroban okoliš ovog dijela nacionalnog parka kojega vidi izuzetno mali broj turista. Oko kilometar dalje od Stipanovog mlina Crna i Bijela rijeka spajaju se u Maticu da bi zajednički svoj put nastavile izlijevajući se u Prošćansko jezero, drugo po veličini od šesnaest Plitvičkih jezera. Taj zimski dan s tridesetak centimetara snijega proveo sam hodajući uz tok Crne rijeke te sam obišao Prošćansko jezero sve do Limun drage, prekrasne uvale jednog od najljepših jezera u Hrvatskoj. Crna rijeka razlikuje se od Bijele rijeke. Ona prolazi kroz uzak kanjon u cijelosti obrastao u visoku mješovitu šumu. Puno vlage pogodovalo je rastu mahovine koja se nalazi posvuda, kao i mnoštvo srušenih stabala, što govori o nikakvom utjecaju čovjeka na ovaj okoliš. Jedino što kvari dojam uistinu posebne prirode je makadamska cesta koja vodi oko dva kilometra uz rijeku sve do neposredne blizine njenog izvora.

Crvendača je lako vidjeti kako bezbrižno među rijekama turista traži hranu uz brojne staze oko Plitvičkih jezera. Ove male ptice s karakterističnim crvenkastim prsima i licem brojne su i rasprostranjene u cijeloj Hrvatskoj gdje obitavaju tijekom cijele godine.

U snijegu nalazim tragove vuka, jelena, krda divljih svinja i srna. Osim vuka, sve ove životinje prelazile su preko plitkog toka Crne rijeke. Ovdje sam bio već pet ili šest puta u životu i uvijek sam se nadao da će možda imati prilike snimiti neku od ovih životinja u ovom prekrasnom okolišu rijeke, srušenih stabala preko njenog toka i mahovine. Još uvijek to ostaje samo želja. Imena ovih dviju rijeka vrlo su zanimljiva. Obje su dobile ime po boji dna korita. Dno Bijele rijeke je svijetlo, izgrađeno od gotovo bijelog pijeska, dok je dno dobrog dijela Crne rijeke tamno, čemu su razlog smeđe alge. Put sam dalje nastavio prateći obalu Prošćanskog jezera. Ovo je prvo u nizu Plitvičkih jezera, a dolaskom u Limun, ili Liman dragu, malo tko ostane ravnodušan. Tako i ja, koji sam tu bio već mnogo puta. To je razvedena uvala obrasla gustom i starom šumom. No, osim prirode, možda je dobrim dijelom razlog zbog kojega ovdje dođem svaki put kad imam priliku i uživam neko vrijeme u polumeditativnom stanju i taj što sam svjestan